

PREDSTAVITEV GEOGRAFSKEGA TERMINOLOŠKEGA SLOVARJA

Drago Kladnik

Naslov:

Geografski terminološki slovar

Avtorji:

Milan Bufon, Andrej Černe, Breda Ogorelec, Ivan Gams, Matjaž Jeršič, Igor Jurinčič, Drago Kladnik, Vladimir Kokole, Blaž Komac, Marko Krevs, Jurij Kunaver, Franc Lovrenčak, Milan Natek, Milan Orožen Adamič, Miha Pavšek, Drago Perko, Dušan Plut, Darko Radinja, Marjan Ravbar, Aleš Smrekar, Metka Špes, Matija Zorn

Uredniški odbor:

Drago Kladnik, Franc Lovrenčak (predsednik), Milan Orožen Adamič

Leksikografska in jezikovna redakcija:

Marjeta Humar, Borislava Košmrlj - Levačič

Leto izida: 2005

Izdajatelj:

Geografski inštitut Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Obseg: 451 strani

ISBN 961-6500-92-9

Vsaka znanost ima poleg svojih raziskovalnih metod in predmeta preučevanja tudi lastno izrazje oziroma terminologijo za poimenovanje predmetnosti in pojmov, s katerimi se srečuje in ukvarja. Pri vsem tem geografija ni nobena izjema. V znanstveni in strokovni rabi ob njej svojih izrazih vključuje tudi izrazje bližnjih, sorodnih ved. Pomembno je zavedanje, da je za nemoteno znanstveno sporazumevanje potrebna dovolj natančno opredeljena terminologija z oblikovno in vsebinsko dorečenimi strokovnimi izrazi; posameznemu terminu se torej pripisuje natančno določen pomen, pomenski obseg. Zaželeno je, da naj bo strokovno izrazje čim bolj ustaljeno,

torej se naj uveljavljeni termini brez utemeljenega razloga ne bi spreminjali. Pri uvajanju poimenovanj za nova dognanja je treba kritično in s premislekom sprejemati izrazje iz tujih jezikov, ki se lahko uporablja v izvorni ali podomačeni obliki.

Slovenska geografija, ki se je na visoki strokovni ravni začela razvijati z nastankom univerze v Ljubljani, je med svetovnimi vojnami v prvi polovici 20. stoletja hitro napredovala. Še močnejše se je razmahnila po 2. svetovni vojni, ko so bili ustanovljeni raziskovalni inštituti in se je uveljavila tudi na mariborski in primorski univerzi. Razvoj je dosegel raven, ko se je čedalje bolj nakazovala potreba po sistematični ureditvi obsežne zbirke znanstvenih in strokovnih izrazov.

Slovenski geografski izrazi so se začeli pojavljati v slovenskih učbenikih v prvi polovici 19. stoletja. Uveljavljali se niso le v geografskem strokovnem slovstvu, ampak tudi zunaj njega. Značilen primer je Cigaletova *Znanstvena terminologija* (1880), v bistvu nemško-slovenski slovar izrazov različnih znanstvenih področij s slovensko-nemškim dodatkom.

Sčasoma so se v geografskih delih pojavljali in uveljavljali novi in novi pojmi. Potreba po ureditvi vztrajno rastočega obsega geografskega izrazja se je odrazila v programu odbora Geografskega društva v Ljubljani za leto 1925, ko so člani imeli v mislih tudi sestavo enotne slovenske geografske terminologije. Ker pa za njeno pripravo že takrat razmeroma individualistično usmerjeni posamezniki niso imeli dovolj izkušenj, je ostalo zgolj pri neuresničenih zamislih. Pozneje namreč ni zaslediti nobenih poročil o morebitnem poteku del.

Po 2. svetovni vojni se je zanimanje za strokovno izrazje povečevalo, saj se je z njim sistematično ukvarjalo vedno več strokovnjakov. Temu se je odzvala tudi naša najbolj ugledna znanstvena ustanova, Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Na njenem Inštitutu za slovenski jezik je bila ustanovljena terminološka komisija, ki je vključevala naravoslovno sekcijo, kamor je sodila tudi geografija. V delovnih načrtih sekcije je bila izdelava splošnega naravoslovnega slovarja, ki bi ga sestavljali slovarji posameznih naravoslovnih strok, kot so matematika, fizika, meteorologija, mineralogija, geografija in druge.

Dodatno spodbudo je pomenilo nastajanje *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*, ki je intenzivno potekalo od šestdesetih let dalje. Ker je sicer po zasnovi splošni razlagalni slovar vključeval tudi terminologijo, so bili k sodelovanju povabljeni številni strokovnjaki, ki so predlagali izrazje lastnih področij, zlasti temeljno, splošneje znano. Za številne izraze so pripravili tudi razlage in so kot terminološki svetovalci sodelovali z uredniki. Za geografsko področje sta gradivo od A do Ž prispevala akademika Ivan Gams in Svetozar Ilesič, pri izdelavi zadnje knjige (1991) pa je terminološko svetovanje prevzel Milan Orožen Adamič.

Ponovna odločitev o izdelavi celovitega geografskega terminološkega slovarja je bila sprejeta leta 1982. Nalogo koordinatorja je prevzel Ivan Gams, ki je zapisal, da naj terminologija ne bo kodeks sodobnega geografskega izrazja, temveč priročnik za branje geografske literature. Sestavljanje geslovnikov po geografskih vejah je sicer kmalu steklo, pa vendar delo zaradi različnih razlogov ni potekalo tako, kot je bilo načrtovano. Zatikalo se je zlasti pri vprašanju, kako podroben naj bo izbor. Za geografijo kot izrazito kompleksno vedo je to še posebej težavno oziroma občutljivo vprašanje. Končno je bila sprejeta odločitev, da naj se geografski strokovni izrazi zajamejo v

obsegu in globini, kakršni naj bi jih poznali slušatelji geografije na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Oblikovanje razlag je potekalo v letih 1987–1989. Leta 1990, ko je bila po mnenju nekaterih sodelujočih večina besedila slovarja pripravljena, se je začel Ivan Gams dogovarjati o natisu z Inštitutom za slovenski jezik Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU in s Cankarjevo založbo, vendar do natisa ni prišlo, ker je redakcijski odbor presodil, da je zbrano gradivo treba še dodatno obdelati. Večina sodelavcev je bila preobremenjena s pedagoškim in raziskovalnim delom, zato je delo napredovalo počasi. Zaradi korenitih družbenogospodarskih sprememb je bilo treba del že pripravljenega gradiva revidirati tako, da so bile v izrazju in razlagah ustrezno upoštevane nove razmere. Kljub dobrim željam pa besedilo tudi na prelomu tisočletja še ni bilo primerno za natis, ker ni bilo slovarsko ustrezno obdelano in so se na določenih, zlasti sodobnejših področjih pokazale precejšnje bele lise.

Delo je dobilo nov zagon z vključitvijo Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU oziroma njegove Sekcije za terminološke slovarje. Natančneje je bila določena leksikografska zasnova slovarja, določene so bile posebnosti pri prikazovanju posameznih tipov terminov in v soglasju s člani uredniškega odbora so bile sprejete obvezne in fakultativne sestavine slovarskega sestavka. Sprejeti termini, praviloma samostalniški eno- ali večbesedni izrazi, so bili usklajeni z jezikovno oziroma pravopisno normo, iztočnice pa opremljene s slovarskimi prvinami (naglas, končaj roditeljske oblike, spol, število, po potrebi pisna dvojnica, izgovor, jezik, iz katerega je bil izraz prevzet ipd.).

V sodelovanju z avtorji so bili vsi slovarski sestavki znova pregledani z leksikografskega vidika, pri čemer so bile nekatere razlage revidirane, po potrebi na novo obdelane in usklajene v okviru ene ali več geografskih strok. Vsi termini ali njihovi posamezni pomeni so bili označeni s strokovnimi označevalniki, ki povedo, v kateri stroki ali strokah se izraz najpogosteje uporablja; navedeni sta do dve glavni disciplini. Za prikaz hierarhične strukture pojmovnega sistema stroke so bili uvedeni razdelki S (sopomenka), GL (glej) in PRIM. (primerjaj), kjer so navedene morebitne sopomenke, podpomenke, nadpomenke in pomenke na isti ravni, s čimer je v posameznem slovarskem sestavku opozorjeno na pomensko bližnje termine, ki so lahko zaradi abecedne razvrstitve iztočnic v slovarju navedeni na različnih, bolj ali manj oddaljenih mestih. Čeprav ima praviloma prednost domače ali podomačeno izrazje, so kot sopomenke sistematično obdelane tudi tujke in izvorni tuji izrazi. S tem je na enem mestu zbrana in pomensko pojasnjena vsa bistvena zbirka strokovnega in znanstvenega geografskega izrazja, pri čemer je v razlagah pogosto uporabljeno vzročno-posledično načelo, ki je nepogrešljivo v prizadevanju po kompleksnosti geografije.

V slovarju so tudi ilustracije in preglednice, ki gradivo vizualno dopolnjujejo in s tem prispevajo k boljšemu razumevanju posameznih izrazov. Na nekaterih skicah in v nekaterih preglednicah so tudi izrazi, ki jih v slovarskem besedilu ni, prinašajo pa dodatne, podrobnejše informacije.

Geografski terminološki slovar je temeljno znanstveno delo slovenske geografije. V njem je pomensko in jezikovno predstavljenih 8922 strokovnih izrazov s področij fizične, družbene in regionalne geografije ter geografiji najbližjih sorodnih ved. Z jasnimi definicijami je slovar

nepogrešljiv pripomoček za vse geografe, ki delajo na znanstvenoraziskovalnem področju, na področju prostorskega načrtovanja, za študente geografije, dijake in učitelje pri pouku geografije in seveda za številne druge strokovnjake, ki pri svojem delu potrebujejo strokovno natančne razlage geografskih pojavov, procesov in pokrajinskih sestavin.

V slovarju so natančno opredeljena medsebojna razmerja izrazov, razvrščenih v posamezne discipline, kot so splošna geografija, matematična geografija, kartografija, geomorfologija, klimatogeografija, hidrogeografija, pedogeografija, biogeografija, demogeografija, agrarna geografija, industrijska geografija, geografija prometa, geografija turizma in rekreacije, geografija krasa, geografija naselij, pokrajinska ekologija in varstvo okolja.

Posebna vrednost slovarja je terminološko ustrezna jezikovna obdelava gradiva. To je tudi pomemben sestavni del sistematičnih preučitev slovenskega jezika in bo lahko nadgradilo zdajšnje nepopolno, sem in tja tudi netočno gradivo, kot ga obravnavajo *Slovar slovenskega knjižnega jezika* in druge besedne zbirke, hkrati pa bo našlo ustrezno umestitev v sistematični obdelavi drugih in sorodnih znanstvenih disciplin, za katere se v zadnjem času pospešeno pripravljajo terminološki slovarji.

Kot publikacija na stičišču naravoslovja in družboslovja je koristna spodbuda in pomoč pri pripravi drugih tovrstnih del, tudi Terminološkega slovarja urejanja prostora, ki bo kot interdisciplinarno delo sodelavcev več ustanov ugledal luč sveta v naslednjih letih. Lahko bi spodbudil tudi pripravo Geodetskega terminološkega slovarja. Malce podrobneje opisani zapleti pri nastajanju Geografskega terminološkega slovarja naj ne izzvenijo kot opomin, temveč kot koristno vodilo pri iskanju ustrezne zasnove projekta, ki je tako rekoč neizogiben izziv geodetske znanstvene in strokovne srenje.

mag. Drago Kladnik

Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

Gosposka 13, SI-1000 Ljubljana

E-pošta: drago.kladnik@zrc-sazu.si